

Vnmes

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve
Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
Scholarly Annual of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

Vnmes

Limes – 2014

*A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve*

*Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II*

*Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute*

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ім. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ

LIMES

**Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ**

2014

Том І

Ужгород
Видавництво В. Падяка
2014

УДК 001.89
ББК 72.4
L74

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
(протокол № 4 від 25 листопада 2014 року)*

„LIMES” засновано у 2014 році та видається за рішенням Видавничої ради
Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія KB №20762-10562P від 08.05.2014 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Йосип Сікура, доктор біологічних наук, професор, ЗУІ ім. Ф. Ракоці II
(головний редактор);

Іштван Керестень, кандидат педагогічних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці II;

Роберт Бачо, кандидат економічних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці II;

Ернест Іванчо, кандидат медичних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці II.

Відповідальний за випуск:

Ільдико Орос, кандидат педагогічних наук, президент ЗУІ ім. Ф. Ракоці II.

L74 LIMES : наук. вісн. Закарпат. угор. ін-ту ім. Ф. Ракоці II = A. P. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve / М-во освіти і науки України, Закарпат. угор. ін-т ім. Ф. Ракоці II = Ukrajna oktatási és tudományos minisztériuma, Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola ; редкол. : Й. Сікура (голов. ред.) = szerkesztés: dr. Szikura J. (főszerkesztő) [та ін.]. – Ужгород : Вид-во В. Падяка = Ungvár : V. Pagyak Kiadója, 2014. – Том I = I. évfolyam. – 228 с. : іл. + табл. + діаграми. – Текст угор., укр. та англ. мовами.

ISBN 978-966-387-090-8

У «Limes» публікуються наукові статті викладачів та студентів Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II, а також дослідження українських та іноземних вчених угорською, українською та англійською мовами. Видання вміщує праці з біології, географії, інформатики, літератури, хімії, економіки, мовознавства, історії та туризму.

УДК 001.89
ББК 72.7

ISBN 978-966-387-090-8

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

LIMES

**A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve**

2014

I. évfolyam

Ungvár
V. Pagyak Kiadója
2014

*Kiadásra javasolta: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2014.11.25., 4. számú jegyzőkönyv).*

A „LIMES” 2014-ben alapított és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Tanácsának határozata alapján jelenik meg.

**Nyomatott tömegtájékoztatói eszközök állami nyilvántartásának igazolása:
széria: KB № 20762-10562P; kiadta: Ukrajna Állami Nyilvántartási Szolgálat
2014.05.08-án.**

SZERKESZTÉS:

dr. **Szikura József**, a biológiai tudományok kandidátusa, professzor, II. RFKMF;
dr. **Keresztény István**, a pedagógiai tudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF;
dr. **Bacsó Róbert**, a közgazdasági tudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF;
dr. **Ivancsó Ernő**, az orvostudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF.

A KIADÁSÉRT FELEL:

dr. **Orosz Ildikó**, a pedagógiai tudományok kandidátusa, elnök, II. RFKMF.

A *LIMES* a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárainak, hallgatóinak munkáit, valamint ukrainai és külföldi tudósok magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait adja közre. Jelen kötet a biológia, földrajz, informatika, irodalom, kémia, közgazdaságtan, nyelvészet, történelem és a turizmus tudományágainak különböző területeit öleli fel.

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

TARTALOM

M. С. ДНІСТРЯНСЬКИЙ: <i>Суспільно-географічне макрорайонування України: нові методологічні підходи і пропозиції</i>	11
BACSÓ RÓBERT – PALLAY KATALIN: <i>Az ukrán és magyar államadósság jelenlegi állapota és hatása a nemzetgazdaságra: komparatív összehasonlítás a gazdasági válság tükrében</i>	21
FENYVES VERONIKA: <i>Likviditási helyzet vizsgálata havi adatok alapján</i>	31

INÁNTSY-PAP ÁGNES: <i>A hátrányos szociokulturális környezet, a motiváció és a sikeres nyelvelsajátítás összefüggéseinek vizsgálata</i>	39
RÉKA SÜTŐ: <i>The Language Repertoire of Transcarpathian Hungarian Teenagers</i>	45
TÓTH ENIKŐ: <i>A magyar nyelv megjelenése Badaló és Halábor nyelvi tájképében</i>	57
CSÉKE KATALIN: <i>A nákozás mint nyelvjárási jelenség szociolingvisztikai vizsgálata (egy elemzés tükrében)</i>	65
SEBESTYÉN ZSOLT: <i>Egy sajátos ungi névcsalád: Pásztély</i>	75
ЛІВРИЦ К. Е.: <i>Запозичення слів французького походження в угорську мову</i>	81

GÖNCZY SÁNDOR – ÉSIK ZSUZSANNA: <i>Közetgenetikai egységek kialakításának lehetőségei klaszteranalízissel egy kárpátaljai vulkáni terület példáján</i>	87
VINCE TÍMEA – CSOMA ZOLTÁN – SZABÓ GYÖRGY: <i>Beregszász talajainak állapota. A talajok fizikai-kémiai tulajdonságai és módosulásuk a használat függvényében</i>	97
VARGA ANDREA: <i>Beregszász léghőmérsékletének változása 1947–2013 között</i>	103
SZANYI SZABOLCS – KATONA KRISZTIÁN – RÁCZ ISTVÁN ANDRÁS: <i>Natura 2000-es jelzőfajok monitorozása a Beregi-sík kárpátaljai részén</i>	111
BERNÁT NIKOLETT: <i>Szernye felszíni és kútvízeinek biológiai vizsgálata</i>	119

TÖRZSÖK ANDRÁS – GYURICZA LÁSZLÓ: <i>Private Initiatives in the service of the animation of tourism in Keszthely, the capital of Lake Balaton</i>	133
MINORICS, TÜNDE – GONDA, TIBOR: <i>The use of our gastro-cultural heritage in tourism</i>	147
BERGHAUER SÁNDOR: <i>A Munkácsi járás természeti adottságainak idegenforgalmi szempontú kvantitatív értékelése</i>	153

SÜTŐ KRISZTINA: <i>Életmód, életvitel, egészségmegőrzés Beregszász vonzaskörzetében</i>	167
OROSZ JÚLIA: <i>A nőtörténet mint a történetírás új irányzata</i>	181
JANCSI SZABINA: <i>A Forrás Irodalmi Stúdió története és a kárpátaljai magyar polgárjogi mozgalomra gyakorolt hatása</i>	189
SZIMKOVICS TAMÁS: <i>Perl AJAX MySQL használata dinamikus weblapoknál</i>	195
KOMONYI ÉVA – LÉTAI BÉLA: <i>A kémiatanárok eredményességét befolyásoló tényezők Kárpátalja magyar nyelvű iskoláiban egy felmérés tükrében</i>	205
RECENZIO: <i>Intelligens háló...</i>	219
ESEMÉNYNAPTÁR	223

A NÁKOZÁS MINT NYELVJÁRÁSI JELENSÉG SZOCIOLINGVISZTIKAI VIZSGÁLATA (EGY ELEMZÉS TÜKRÉBEN)*

CSÉKE KATALIN

Beregszászi Szakosított Középiskola,
történelemtanár

Jelen munka tárgya a nyelvváltozatok és a nyelvi változatosság oktatásának és tudatosításának lehetőségei az általános és középiskolai anyanyelvi oktatásban a nákozás jelenségének vizsgálata alapján. A kárpátaljai magyar anyanyelvű oktatás célja az kell legyen, hogy additív, hozzáadó szemléletben tanítsa a tanulók anyanyelvét, a standard nyelvváltozat és használati köre mellett tudatosítsa a helyi nyelvjárási jellegzetességek használati körét is.

ABSTRACT

Тема публікації – викладання мовних варіантів та варіативності мови у загальній середній освіті (на основі дослідження умовного способу дієслів).

Суфікс умовного способу дієслів має нормативний (-нék) і ненормативний (-nák) варіанти. В угорських говорах Закарпаття є характерним вживання діалектного варіанту.

Дані нашого дослідження можуть бути корисними і в навчальному процесі. У програми з рідної (угорської) мови (для 12-річної школи) для шкіл з угорською мовою навчання суфікс умовного способу дієслів згадується у н'ятому та сьомому класах. Як показують дані нашого дослідження, вчителю обов'язково треба звернути увагу учнів на те, що у місцевих говорах суфікс умовного способу дієслів має нормативний (-нék) і ненормативний (-nák) варіанти.

Az emberi nyelv természetének működés közbeni vizsgálata a szociolingvisztika megjelenésével terjedt el az 1980-as években. A szociolingvisták a nyelvet annak használata közben kezdték tanulmányozni. Korábban a nyelvészet úgy vélte, hogy a nyelvészek az ideális beszélőt kell vizsgálnia egy teljesen homogénnek feltételezett beszélőközösségben, vagyis nem azt, ami van (a valós nyelvhasználatot), hanem azt, ami nincs (a közös tudatában meglévő elvont fogalmat).

Pedagógusként fontosnak tartom, hogy a kárpátaljai magyar beszélők, tanárok és tanulók tisztában legyenek a helyi nyelvváltozat sokszínűségével, értékeivel és használatával. A kárpátaljai nyelvhasználatra jellemző a

nákozás. E munka tárgya a nákozás előfordulásának vizsgálata a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban beszélt nyelvi szövegek alapján. Célja, hogy valós, beszélt nyelvi adatokon alapozva térképezze fel az illeszkedő toldalék használatát, előfordulását a helyi magyar nyelvhasználatban; illetve hogy az eddigi kérdőíves vizsgálatok adatait, eredményeit ellenőrizze, kiegészítse.

A határon túli magyarság nyelve, nyelvhasználata a rendszerváltást követően egyre több kutatás és számos publikáció témája lett. Közöttük van sok olyan kötet, amely a kárpátaljai magyarok nyelvével, nyelvhasználatával

* A tanulmányt dr. Beregszászi Anikó lektorálta.

foglalkozik. Ezek a publikációk szinte mindig kérdőíves vizsgálatok eredményein alapulnak, a beszélt nyelvi adatokon nyugvó vizsgálat nagyon ritka (vö. Cserniczkó 2007).

Éppen ezért fogalmazódott meg 2003-ban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán működő Hodinka Antal Intézetben a kárpátaljai magyar hanganyagtár kialakításának a gondolata, mely lehetővé teszi a kárpátaljai magyar beszélt nyelv vizsgálatát. A kárpátaljai magyarok valós nyelvi állapotról szóló vizsgálatok eredményei mellett, hogy rögzítik a meglévő helyzetet, hasznos támpontjai lehetnek a közösség mindennapi nyelvi problémáinak megközelítésében és megoldásában. Gondolok itt elsősorban a kárpátaljai magyar iskolákban folyó anyanyelvoktatásra, hisz az iskolai oktatás folyamatában megkerülhetetlen a tanulók valós nyelvi jegyeinek a tudomásul vétele, és a közösség nyelvi jövője és identitása szempontjából nem mindegy, hogy az iskola elutasító vagy toleráns magatartást tanúsít a tanulók otthonról hozott anyanyelvváltozata iránt (vö. Beregszászi–Cserniczkó 2007). Munkámban a Hodinka Antal Intézet beszélt nyelvi hanganyagainak alapján vizsgálom a nákozás jelenségének meglétét a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban.

1. A MUNKA TÁRGYA ÉS CÉLJA

Az iskolai anyanyelvi képzés egyik fő célja a standard nyelvváltozat megtanítása (vö. Tarterv 2005). Erre hivatkozva a nyelvművelés és a magyar anyanyelvi nevelés évekig céljának tekintette a nyelvjárási (nem standard) nyelvváltozatok és a nyelvi jegyek kiirtását a tanulók nyelvhasználatából. A nem standard nyelvi jegyeket hátránynak, akadálnak tekintő iskola szubtraktív (felcserélő) szemléletével azt kívánta elérni, hogy a nyelvjárási háttérű magyar beszélők saját alapnyelvi változatukat cseréljék a standardra (vö. Kontra szerk. 2003, Sándor 2001).

Ám ez a módszer mégsem eredményes. A nyelvjárások ma is élnek, és az iskolások továbbra is használnak nem standard nyelvi jegyeket (vö. Kiss szerk. 2001, Beregszászi 2002, Beregszászi 2012).

A kárpátaljai magyar közösség megfogalmazta nyelvi tervezési, azon belül oktatás-tervezési céljait, melynek lényege az anyanyelvdomináns kétnyelvűség kialakítása, az államnyelv és az anyanyelvű iskolahálózat, a magyar nyelv és kultúra értékének, helyi sajátosságainak és presztízisének megőrzésével (vö. Beregszászi 2002). A megvalósításhoz pedig az anyanyelv reformjára van szükség.

A kárpátaljai magyar anyanyelvű oktatás célja az kell legyen, hogy additív (hozzáadó) szemléletben tanítsa a tanulók anyanyelvét, a standard nyelvváltozat és használati köre mellett tudatosítsa a helyi nyelv(járás)i jellegzetességek használati körét, valamint a nyelv változatosságának tényét funkcionális megközelítésben (vö. Beregszászi–Cserniczkó 2007b, Beregszászi 2009, 2011a, 2011b).

2. A VIZSGÁLT NYELVHELYESSÉGI PROBLÉMA LEÍRÁSA: A NÁKOZÁS

A standard magyarban az alanyi iktelen ragozás, egyes szám 1. személyében a kötőhangzó nélküli módjel illeszkedés nélkül mindig magas alakban járul a tőhöz: vár-né-k, mond-ané-k (MMNyR.I:487). Annak ellenére, hogy a hangrendi harmónia miatt voltaképpen az illeszkedő toldalék lenne a szabályos alak (vö. Kiefer 1998), használatát a nyelvművelés helytelennek, durva hibának tartja (vö. NyKk.I, NymKsz stb). Az az, hogy az (én) tudnák, várnák szabályosan illeszkedő, feltételes módú, jelen idejű, alanyi ragozás egyes szám 1. személyű alak egybeesne az (ők) tudnák, várnák szintén feltételes módú, jelen idejű, de tárgyas ragozású, többes szám 3. személyű alakkal, és az

ilyen homonímiát a nyelv elkerüli (Kiefer 1998). Az illeszkedő toldalék használatát, az ún. nákozást, az egyik legstigmatizáltabb magyar nyelvi jelenségnek tartják (vö. G. Varga 1990), a kárpátaljai magyar irodalomban is (Kótyuk 1995). A jelenségnek nyelvjárási háttere is van: a nyugati, a déli és a palóc nyelvjárásokban a toldalék a standard normával ellentétben illeszkedik a fő hangrendjéhez (vö. Szabó 1979: 86, Imre 1971:321).

3. A NÁKOZÁS A KÁRPÁTALJAI MAGYAR NYELVHASZNÁLATBAN EGY ELEMZÉS TÜKRÉBEN

3.1. A vizsgálat leírása

A magyar nyelvhasználat sajátosságait elemző munkák szinte kizárólag kérdőíves vizsgálatokon alapulnak, a beszélt nyelvi adatokon nyugvó vizsgálat nagyon ritka. Éppen ezért fogalmazódott meg a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán működő Hodinka Antal Intézet tagjaiban a kárpátaljai magyar beszélt nyelv vizsgálatára vonatkozó kutatás megtervezésének, a kárpátaljai magyar hanganyagtár kialakításának gondolata (bővebben lásd Csernicsekó 2007). A hanganyagtár létrehozásával elsődleges céljuk, hogy valamennyi kárpátaljai magyar lakta településről legyen legalább 3-5 személytől származó, de azonos szempontok alapján készített több órányi hangfelvételük. Céljuk egyrészt az, hogy rögzítsék a XXI. század eleji helyi magyar nyelvállapotot, s ezzel elemezhetővé, leírhatóvá tegyék a kárpátaljai magyar nyelvhasználatot, illetve lehetőséget teremtsenek arra, hogy tíz vagy akár ötven év múlva ehhez az anyaghoz mérni tudják az esetleges változásokat. Másrészt pedig úgy állították össze az interjúk témaköreit, hogy azok felölelik a kárpátaljai magyar közösség XX. századi történetét. Beszélnek arról a megkérdezettek, hogyan őrzi az államfordulatokat a kollektív emlékezet. Láthatjuk, milyen hatása van a történe-

lemnek az egyén és a közösség életére; szóba kerül a „málenyikij robot”, a kollektivizáció, a donbászi munkák, a brezsnyevi pangás, a gorbacsovi peresztrojka, a független Ukrajna kialakulása. Érintik a kérdések az egyén és a népcsoport mai politikai, gazdasági helyzetét, a faluközösség életét, a helyi intézmények szerepét, a máig élő népszokásokat is. Olyan dolgokról beszélnek tehát a megkérdezettek, melyekből kirajzolódik a kárpátaljai magyar nemzetrész története, mai helyzete, s talán a jövőjébe is betekinthetünk. Ahogyan a nyelvjárások voltaképpen a nyelv és a nyelvet beszélő közösség történetének hordozói, ezek a beszélgetések a mi közös történelmünk lenyomatai. Az irányított beszélgetésekből összeállt anyagot 152 személy megkérdezésével 53 kárpátaljai magyar lakta településen készítették a Hodinka-intézet terepmunkásai. A megkérdezendő minta kialakításánál a következő szempontokat vették figyelembe. Ha azokat a helységeket tekintjük magyar lakta településnek, ahol a magyarok aránya legalább 5%, illetve minimum 50 fő, akkor a 2001. évi ukrainai népszámlálás adatai alapján Kárpátalján 124 magyar lakta település van (lásd Molnár–Molnár 2005). Valamennyi magyar lakta településen legalább három interjú szerettek volna készíteni, de ott, ahol jelentős számú magyar lakosság él, nyilván ennél több felvételt kellett készíteni. Ez azt jelenti, hogy – a kárpátaljai magyarság teljes településterületét lefedve – minimum 372 interjú kellett felvenniük, hogy a korpusz elegendő anyagot szolgáltatson a kárpátaljai magyar beszélt nyelv vizsgálatához.

Az irányított beszélgetések témaköreit úgy állították össze, hogy az egyes modulok anyaga néprajzi, helytörténeti és szociológiai szempontból is feldolgozható legyen. Az így felvett élőbeszédből származó, valódi beszélők nyelvhasználatát rögzítő anyag jó anyagot szolgáltat a nyelvi kontaktusok, a nyelvjárási jelenségek, a nyelvi és stilisztikai

1. táblázat. A vizsgálat kutatópontjainak listája

N	Kutatópont	közigazgatási besorolás (járás)	lakosok száma	magyarok aránya (%)	adatközlők száma
1.	Aklihegy	Nagyszőlősi	611	97,1	3
2.	Aknaszlatina	Técsői	8956	24,5	4
3.	Badaló	Beregszászi	1714	98,1	3
4.	Barkaszó	Munkácsi	2236	64,9	3
5.	Bátyú	Beregszászi	3023	62,7	6
6.	Beregdeda	Beregszászi	2013	79,8	3
7.	Beregszász	Megyei jogú	26050	49,1	7
8.	Borzsova	Beregszászi	1502	94,9	4
9.	Bótrágy	Beregszászi	1846	70,6	2
10.	Bustyaháza	Técsői	8506	4,0	1
11.	Csap	Ungvári	8870	39,4	2
12.	Csetfalva	Beregszászi	755	96,8	1
13.	Dercen	Munkácsi	2793	97,6	2
14.	Eszeny	Ungvári	1677	95,8	3
15.	Feketepatak	Nagyszőlősi	1074	93,0	4
16.	Gálocs	Ungvári	498	74,7	2
17.	Gut	Beregszászi	1353	95,7	2
18.	Gyertyánliget	Rahói	3392	14,5	2
19.	Halábor	Beregszászi	752	98,1	5
20.	Jánosi	Beregszászi	2030	81,6	2
21.	Karácsfalva	Nagyszőlősi	400	84,0	1
22.	Kaszony	Beregszászi	2338	89,3	5
23.	Királyháza	Nagyszőlősi	8064	6,3	2
24.	Kisdobrony	Ungvári	1872	92,3	1
25.	Kőrösmező	Rahói	8043	10,1	1
26.	Mezőgecse	Beregszászi	1030	88,6	3
27.	Mezővári	Beregszászi	3147	81,1	5
28.	Munkács	Megyei jogú	81637	8,5	3
29.	Muzsaly	Beregszászi	2086	82,2	1
30.	Nagybereg	Beregszászi	2540	78,9	1
31.	Nagydobrony	Ungvári	5607	90,5	2
32.	Nagypalád	Nagyszőlősi	1824	97,2	1
33.	Nagyszőlős	Nagyszőlősi	25383	14,3	3
34.	Nevetlenfalu	Nagyszőlősi	1632	85,8	1
35.	Péterfalva	Nagyszőlősi	2016	96,1	2
36.	Rafajnaújfalu	Beregszászi	974	96,1	2
37.	Rahó	Rahói	14969	6,9	1
38.	Rát	Ungvári	1325	63,5	4
39.	Salánk	Nagyszőlősi	3110	88,0	2
40.	Sárosroszi	Beregszászi	895	95,2	2
41.	Szernye	Munkácsi	1979	85,4	1
42.	Szolyva	Szolyvai	16983	2,0	3
43.	Szürte	Ungvári	1898	65,3	2
44.	Téglás	Ungvári	551	82,9	1
45.	Tiszakeresztúr	Nagyszőlősi	927	74,1	9
46.	Tiszaújlak	Nagyszőlősi	3422	81,0	16
47.	Ungvár	Megyei jogú	115568	6,9	1
48.	Verbóc	Nagyszőlősi	1206	90,2	3
49.	Visk	Huszti	8142	45,4	3
50.	Zápszony	Beregszászi	1799	92,1	2
	Összesen				152

(Molnár-Molnár D. 2005)

változatosság, valamint a nyelvi változások tanulmányozásához (Cserniczkó 2007).

A munka elkészítése során jómagam a fent leírt hanganyagtárra alapoztam vizsgálatomat. A vizsgálat során 152 irányított beszélgetés lejegyzett anyagával dolgoztam. Az adatközlők a Beregszászi, Munkácsi, Nagyszőlősi, Ungvári járásból, illetve a szórványból származnak a következő településekről:

3.2. Hipotézisek

A vizsgálat során feltételeztem, hogy:

1. A kárpátaljai beszélt magyar nyelvben van nákozás.
2. Az adatközlők három csoportba sorolhatók a vizsgált nyelvi változók változatainak használata alapján:

- a) standard beszélők
- b) félstandard beszélők
- c) nem standard beszélők

3. Az adatközlők egy része következetesen standard, másik része következetesen nem standard (azaz minden esetben a változó azonos változatát használja); lesznek azonban olyan adatközlők is, akik következetlennek bizonyulnak: a beszélgetés során a standard és a nem standard változat is előfordul beszédükben.

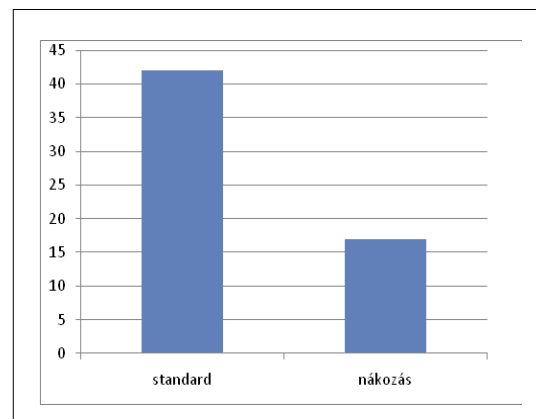
3.3. Az eredmények bemutatása

A 152 vizsgált nyitott beszélgetés lejegyzett és kódolt anyaga alapján a következő eredmények születtek.

Első lépésként a 152 adatközlőből 97 főt ki kellett zárni az elemzésből, mivel az interjú során egyetlen olyan alkalom sem volt, amikor nákozásra lett volna lehetősége a

beszélőnek. Így összesen 55 interjú adataival dolgozhattam.

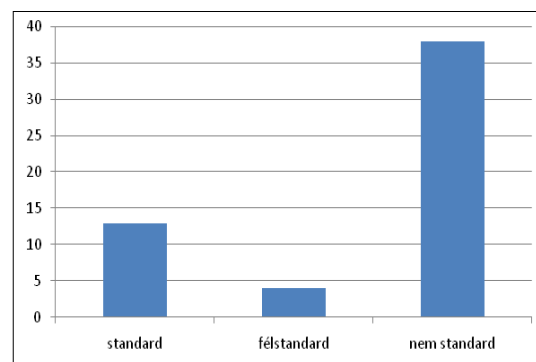
Az 55 interjúban összesen 59-szer nyílt alkalom az adatközlők előtt a nákozásra, ebből 17-szer éltek az alkalommal, vagyis nákoztak, 42-szer pedig a standard formát választották.

1. ábra. A nákozás előfordulási lehetősége és megvalósulása az interjúkban

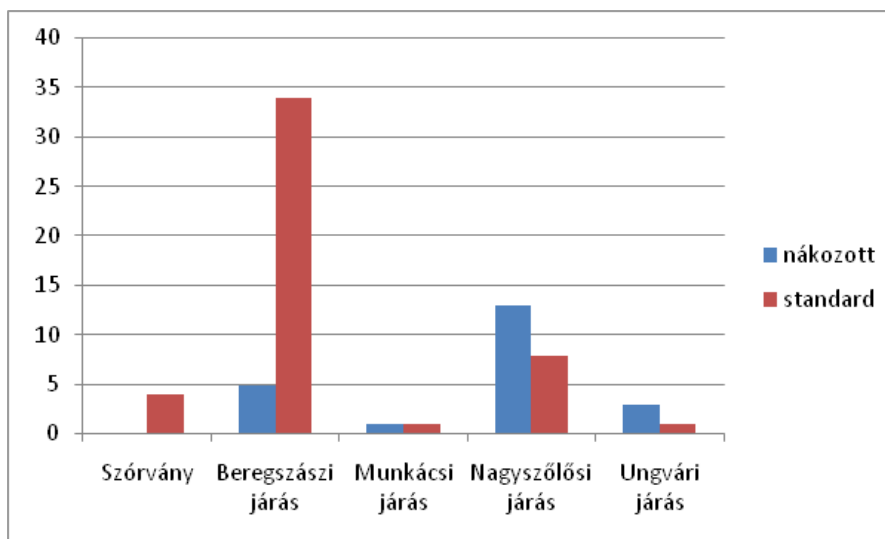
Az Ungvári járásban 18 adatközlő közül 3 nákozott, egy pedig a standard változatot használta.

A szórványban 3 adatközlő 4 esetben használta a standard formát, és senki sem nákozott.

2. ábra. Az adatközlők csoportjai

A Beregszászi járásban 3 adatközlő 5 esetben nákozott, 19 személy pedig 34 esetben a standard nyelvváltozatot használta.

3. ábra. A nákozás előfordulása járásonként/területenként

A Munkácsi járásban 2 lehetőség adódott a nákozásra, ebből egyszer használták, egyszer nem.

A Nagyszőlősi járásban a 46 adatközlőből 13 a standard változatot használta, 19 esetben. 8 adatközlő nákozott. Volt olyan adatközlő, aki két lehetőségéből egyszer nákozott, egyszer nem, 12 adatközlő pedig mindegyik lehetőségben nákozott.

ÖSSZEGZÉS

Összegzésként elmondható, hogy a standard használata a Beregszászi járásban volt a legmagasabb (34), és a szórványban a legalacsonyabb (0). Viszont ez így nem teljes, mivel a Beregszászi járásban 39, míg a szórványban 4 lehetőség adódott a nákozásra.

Ezen adatok alapján a kutatásom első hipotézise bizonyosságot nyert, miszerint a kárpátaljai beszélt nyelvben van nákozás.

A második hipotézisem, miszerint az adatközlők három csoportba sorolhatók a vizsgált nyelvi változók változatainak használata alapján, szintén bebizonyosodott. A 17 nákozó adatközlőből 4 adatközlő használta felváltva

a változó standard nyelvi változatával a nem standardot, vagyis a nákozást. Vagyis:

- standard beszélők: 13
- félstandard beszélők: 4
- nem standard beszélők: 38

A harmadik hipotézisem, miszerint az adatközlők egy része következetesen standard, másik része következetesen nem standard (azaz minden esetben a változó azonos változatát használja); lesznek azonban olyan adatközlők is, akik következetlennek bizonyulnak: a beszélgetés során a standard és a nem standard változat is előfordul beszédükben, bizonyosságot nyert. Összesen 55 adatközlő nyelvhasználatában volt lehetőség nákozásra. Ebből:

- a) 38 adatközlő következetesen standard volt, vagyis minden esetben a kodifikált változatot használta;
- b) 13 beszélő következetesen nem standard volt, azaz valamennyi lehetséges esetben a stigmatizált változatot használta;

c) 4 adatközlő interjújában standard és nákozó változatok egyaránt előfordultak, azaz következetlenek voltak.

Eredményként elmondható, hogy hipotéziseim mind bebizonyosodtak.

Mindenekelőtt minden magyartanárnak a saját maga számára kell világossá tennie, hogy ami nem egyezik a standard normával, éppúgy lehet helyes, szabályos és jó magyarul, csak épp nem a standard nyelvváltozat sza-

bályai szerint. A mi feladatunk épp az, hogy felhívjuk a standard és nem standard nyelvváltozatok közötti különbségekre a figyelmet, és tudatosítsuk, melyik nyelvi elem tartozik az egyik, s melyik a másik változathoz, melyik nyelvi jelenség használható adekvátan az egyes beszédhelyzetekben, ám egyetlen pillanatra sem feledkezhetünk meg arról, hogy mindezt nem felcserélő (szubtraktív), hanem hozzáadó (additív) szemléletben tegyük, tanulóink nyelvhasználatának megőrzése nélkül.

IRODALOMJEGYZÉK

- ADAMIKNÉ JÁSZÓ ANNA szerk. (1997): *A magyar nyelv könyve*. Trezor Kiadó, Budapest.
- ADAMIKNÉ JÁSZÓ ANNA (2001). Anyanyelvi nevelés az ábécétől az érettségiig. Trezor Kiadó, Budapest.
- BABBIE, EARL (2003): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó, Budapest.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ 2002. *Magyar nyelvi tervezés Kárpátalján. Célok, problémák és feladatok*. PhD-értekezés. Budapest: ELTE.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ 2010a. A kárpátaljai magyar anyanyelvi oktatás ideológiai és tantárgy-pedagógiai szemléletváltásáról. *Modern nyelvoktatás* 2011/1:32–44.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ 2010b. Ideológiák, kutatási eredmények a kárpátaljai magyar anyanyelvi oktatásban és a hasznosíthatóság gyakorlata. In: Hires-László Kornélia, Karmacs Zoltán, Márku Anita szerk., *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban*, 59-70. Budapest–Beregszász: TINTA Tankönyvkiadó-Hodinka Antal Intézet.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ (2011a): A kárpátaljai magyar anyanyelvi oktatás ideológiai és tantárgy-pedagógiai szemléletváltásáról. *Modern nyelvoktatás* 2011/ 1: 32–44.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ (2012): *A lehetetlent lehetni. Tantárgy-pedagógiai útmutató és feladatgyűjtemény az anyanyelv oktatásához a kárpátaljai magyar iskolák 5–9. osztályában*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ, CSERNICSKÓ ISTVÁN (2004a): ... itt mennyit ér a szó? írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról, PoliPrint, Ungvár.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ, CSERNICSKÓ ISTVÁN (2004b): *Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*, PoliPrint, Ungvár.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ, CSERNICSKÓ ISTVÁN (2006): *A kárpátaljai magyar nyelvhasználat társadalmi rétegződése*, PoliPrint, Ungvár.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ, CSERNICSKÓ ISTVÁN (2007): A kárpátaljai magyar nyelvjárások és az iskola: elméleti és módszertani kérdések. In: *Acta Beregsasiensis* 2007/1: 44–62.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ, PAPP RICHÁRD szerk. (2005): *Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Budapest–Beregszász

- CSERNICSKÓ ISTVÁN (1998): *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*, Osiris Kiadó és MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN szerk. (2003): *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*, „PoliPrint” Kft., Ungvár.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN (2007): *A készülő kárpátaljai magyar hanganyagtár egy lehetséges alkalmazása: írott és beszélt nyelvi kutatásokból származó eredmények összevetése*, előadásként elhangzott a 14. Élőnyelvi konferencián 2007. október 14-én.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN és KONTRA MIKLÓS szerk. (2008): *Az üveghegyen innen. Anyanyelvváltozatok, identitás és magyar anyanyelvi nevelés*, Poliprint Kft és II. Rákóczi Ferenc KMF, Ungvár.
- CSERNICSKÓ ISTVÁN, MÁRKU ANITA szerk. (2007): *Hiába repülsz te akárhová. Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához*, PoliPrint, Ungvár.
- É. KISS KATALIN–KIEFER FERENC–SIPTÁR PÉTER (1998): *Új magyar nyelvtan*, Osiris Kiadó, Budapest.
- GÖNCZ LAJOS 1999. *A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban)*. Budapest–Újvidék: Osiris Kiadó–Forum Könyvkiadó–MTA Kisebbségkutató Műhely.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1931. *Nyelvhelyesség és nyelvtudomány*. Magyar nyelv XXVII.
- HUSZTI ILONA szerk. (2004): *Idegennyelv-oktatás kisebbségi környezetben*, PoliPrint, Ungvár.
- HUSZTI ILONA, KOLJADZSIN NATÁLIA szerk. (2005): *Nyelv és oktatás a 21. század elején*, PoliPrint, Ungvár.
- IMRE SAMU 1971. *A mai magyar nyelvjárások rendszere*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- IMRE ÉVA 1987. *Tanterv az USZSZK magyar tanítási nyelvű iskolái számára. Magyar nyelv 4–8 osztály*. Kijev-Uzsgorod: Rgyanszka Skola Kiadó.
- KÁLMÁN BÉLA (1966): *Nyelvjárásaink*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KIEFER FERENC szerk. (2003): *A magyar nyelv kézikönyve*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KIEFER FERENC 1998. Alaktan. In: É. Kiss Katalin–Kiefer Ferenc–Siptár Péter (1998): *Új magyar nyelvtan*, Osiris Kiadó, Budapest
- KISS JENŐ szerk. (2001): *Magyar dialektológia*, Osiris Kiadó, Budapest.
- KISS JENŐ (2002): *Társadalom és nyelvhasználat. Szociolingvisztikai alapfogalmak*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KONTRA MIKLÓS, SALLY NOÉMI szerk. (1998): *Nyelvmentés vagy nyelvárulás? Vita a határon túli magyar nyelvhasználatról*, Osiris Kiadó, Budapest.
- KONTRA MIKLÓS szerk. (1991): *Tanulmányok a határon túli kétnyelvűségről*. Budapest: Magyarságkutató Intézet
- KONTRA MIKLÓS szerk. (2003): *Nyelv és társadalom a rendszerváltás kori Magyarországon*, Osiris Kiadó, Budapest.
- KÓTYUK ISTVÁN (1995): *Anyanyelvünk peremén*, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.
- LANSTYÁK ISTVÁN (1994): *Kétnyelvűség és nemzeti nyelv*. Irodalmi Szemle XXXVII/2.
- LANSTYÁK ISTVÁN (2000). *A magyar nyelv Szlovákiában*. Budapest–Pozsony: Osiris Kiadó–Kalligram Könyvkiadó–MTA Kisebbségkutató Intézet.

- LANSTYÁK ISTVÁN (1991). *A szlovák nyelv árnyékában (A magyar nyelv helyzet Csehszlovákiában 1918–1991)*. In: Kontra Miklós szerk. *Tanulmányok a határainkon túli kétnyelvűségről*, 11–17. Budapest: Magyarságkutató Intézet.
- LIZANEC, PETRO (1992). *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I. kötet*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- LIZANEC, PETRO (1996). *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza II. kötet*. Ungvár: Patent, Nyomdaipari Vállalat.
- LIZANEC, PETRO (2003). *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza III. kötet*. Ungvár–Debrecen: „Ethnica” Kiadó.
- LIZANEC PÉTER főszerk. (2000). *A kárpátaljai Magyar Nyelvjárások Szótára (A-C)* Acta Hungarica IX. évf.(1998).
- MOLNÁR JÓZSEF, MOLNÁR D. ISTVÁN (2005): *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*, PoliPrint, Ungvár.
- PLÉH CSABA–SÍKLAKI ISTVÁN–TERESTYÉNI TAMÁS (1997): *Nyelv – Kommunikáció – Cselekvés*, Osiris Kiadó, Budapest.
- P. LAKATOS ILONA szerk. (2002): *Mutatványok a hármás határ menti nyelvhasználat kutatásából*, Bessenyei György Könyvkiadó, Nyíregyháza.
- SÁNDOR KLÁRA (2001): *Nyelvművelés és ideológia*. In: Sándor Klára szerk., *Nyelv, nyelvi jogok, oktatás*, JGYF Kiadó, Szeged.
- SZABÓ GÉZA 1979: *A magyar nyelvjárások*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- TANTERV (2005): *Tanterv a magyar tannyelvű iskolák számára. Magyar nyelv 5–12. osztály*, Bukrek Kiadó, Csernyivci.
- TOMPA JÓZSEF szerk. (1969–1970): *A mai magyar nyelv rendszere I-II.*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- TRUDGILL, PETER (1997): *Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába*, JGYTF Kiadó, Szeged.
- G. VARGA GYÖRGYI 1990. *Presztizsváltozat, stigmatizált változat*. In: Balog Lajos–Kontra Miklós szerk., *Élőnyelvi Tanulmányok*, Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet

Наукове видання

L I M E S

Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

2014

Том I

Угорською, українською та англійською мовами

Видання перше

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів

Видавництво Валерія Падяка

вул. Гагаріна 14/3, Ужгород, 88006,

тел. (0312)-693132, моб. 0503726210

e-mail: padiak.valeri@gmail.com

www.padyak.com

Директор Л. ПАДЯК

Свідоцтво Держкомінформу України ДК № 963 від 20.06.2002 р.

Коректура: **Г. Варцаба**

Верстка: **В. Товтін**

Обкладинка: k&p

Замовлення № 323. Підписано до друку 26.11.2014 р. Формат 60x84/8.
Папір офсет. Гарнітура: Times. Умовн друк. арк. 13,25. Тираж 250 прим.

Друкарня ТОВ «Папірус-Ф»
Ужгород, вул. Собранецька, 146/39